

SZABOLCS MEGYE DÉZSMAJEGYZÉKE 1556-BÓL

A XVI. század második feléből már elég nagy számban maradtak ránk olyan dézsmajegyzékek, amelyek egy-egy nagyobb, összefüggő terület — uradalom, járás vagy éppen megye — összes dézsmafizető háztartását magukba foglalják, és így egy-egy kiterjedtebb terület adózóinak lélekszámára, mezőgazdaságára és állattartására vonatkozólag összehasonlító munka alapjául szolgálhatnak.

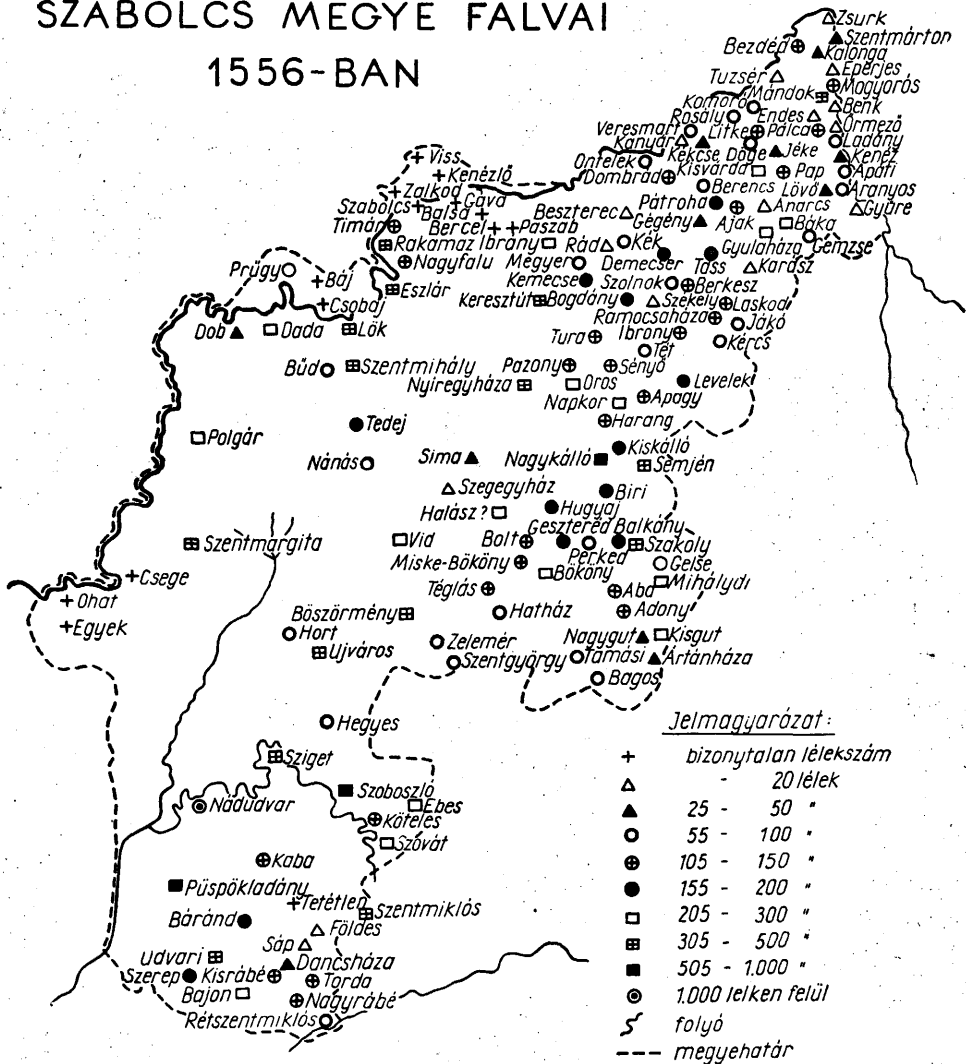
Különösen értékesek azok az összeírások, amelyek ugyanazon évből egy terület mind gabona-, mind báránydezsma fizetőinek névsorát tartalmazzák, mert a jobbágygazdálkodás e két fontos alapjára, a gabona-termelés mértékére s részben az állattartásnak egy azonos háztartáson belüli arányára is következtetni lehet belőlük. Szabolcs megye ez idő szerint ismert legkorábbi, 1556-ból származó gabona- és báránydezsma-jegyzéke ebből a szempontból igen jelentős. Mert ha nem is teljes egészében, de az akkori négy dezsma-területnek megfelelően, a XVI. század közepe tájára megközelítő képet ad a vármegye népességi és gazdasági viszonyairól¹.

A dézsmajegyzéknek különös értéket ad az a körülmény, hogy arra az időre vonatkozik, amikor a török pusztítása ezt a területet még csak részben érintette. Szolnok vára ugyan 1552-ben a török kezére jutott, de a Tiszántúl északnyugati területének hódoltatása nagyobb mértékben csak Gyula eleste, 1566 után, indult meg. Eddig legfeljebb kisebb portyázó csapatok próbálkoztak alkalomadtán zsákmányolással. Ezt dézsmajegyzékünk is bizonyítja. A megye nyugati részén, a nádudvari járásban, még népes falvak állanak, sőt a legnépesebb településeket éppen itt találjuk. De egy-két évtized múlva ezek is már vagy teljesen puszták, vagy ha nem is pusztultak el, népességük már fogyatkozásban van.

Az összeírás szerint a négy dezsma-területben 143 lakott falu volt, legtöbb a nagykállóiban (42) és a kisvárdáiban (54), a dadai és nádudvari járásban egyaránt 24—24 falu állott. E két utóbbi járás sokkal népesebb, mint a Nyírségen levő kállói és kisvárdai. A megye akkori területe azonban lényegesen különbözött a XIX. századitól. Dél felé nem tartozott hozzá Nyírbátor környéke, amit akkor Szatmárhoz számítottak; kelet

¹ A dézsmajegyzék más (Heves és Vas megyei) összeírásokkal egybekötött főlíó alakú kötetben az Országos Levéltárban B. 1205 jelzetű iratcsomóban van. A gabonadézsmajegyzék teljes, a nagykállói, kisvárdai, nádudvari és a dadai districtus tizedfizetőinek névsorát tartalmazza. A báránydezsma lajstromból a kállói járásé hiányzik, valószínűleg a kolligatum összeállításánál sem volt meg. Alig képzelhető el, hogy a járás nagyszámú falvai egyikében vagy másikában ne lett volna egy-két báránydezsma fizető.

SZABOLCS MEGYE FALVAI 1556-BAN

16. kép. Szabolcs megye falvai 1556-ban

és észak felé a határ többé-kevésbé megfelel az újabbkorinak; északnyugaton a Taktaköz néhány faluja azonban már akkor is Szabolcs megyéhez számított. Nyugaton természetes határa a Tisza és a Hortobágy folyása, délnyugaton a Sárrét volt, mert a később Bihar megyéhez tartozó Szerep, Bajom, Nagyrábé, Dancsháza és Bihartorda még Szabolcs-szhoz számított (16. kép).

A jegyzékben felsorolt 143 faluból ma már 30 pusztá ; némelyiknek még az emléke is elveszett².

A megye legnépesebb faluja Nádudvar, amelynek lakói száma talán a másfélezret is elérte ; utána Nagykálló, Püspökladány következik 850—900 lélekkel ; Szoboszló, Szovát, Rakamaz, Szentmihály, Polgár, Nyíregyháza és Újváros lakóinak száma is meghaladta a 400-at. A ma jelentéktelen Szakoly, Tiszaeszlár, Szentmargita és Kótaj 300-on felüli lélekszámával nagyobb helyek közé tartozott.

A megye dézsmát fizető lakossága a dézsmajegyzékek alapján következtetve kb. 23 000 lélekre tehető, a valóságos népesség azonban ennél bizonyosan nagyobb volt, esetleg elérte a harmincezret is³.

A falvak átlagos lélekszáma 170—180 között mozog, néhány esetben találunk olyat is, amelyben csupán egy-két család lakik. Megállapítható, hogy a néhány évtized múlva pusztának mondott falvak már ekkor is

² A nagykállói járásban: Keresztút, mai neve Kótaj; Harang, Nagykálló és Oros között Harangodpuszta; Sima, a mai nyíregyházi határ délnyugati szögletében lévő pusztá; Perked és Aba a balkányi határban vannak; Nagygút, Kisgút, Ártánháza, ma Nyírmártonfalvához; Bagos Nyíracádhoz; Tamási Nyíradonyhoz; Szentgyörgy és Zelemér Hajdúböszörményhez tartozik. Vid Hajdúböszörménytől északra, 1952-től önálló falu; Szegegyház és Bolt Újfehértótól délre, illetőleg délnyugatra lévő puszták; Micske Újfehértótól délkeletre eső határrész. A kisvárdai járásban kevesebb az elpusztult falu. Ontelek Dombrádtól délkeletre, Rozsály Veresmarttól keletre; Kalonga, Mándok és Zsurk között; Endes Benk határában és Szolnok Nyírbogdánytól északkeletre részben ma is ismert puszták, részben nevük is eltűnt. A dadai járásban Szentmargita Polgártól délre ma önálló község; ugyanúgy Tedej Nánás határában. A nádudvari járásban Nagyrábé és Kisrábé összeolvadt; Rét-szentmiklós Bihartorda határában ma pusztá; Szentmiklóson Derecske és Berettyóújfalu osztozott; Köteles és Sziget Hajdúszoboszló határába olvadt be, nevük ma pusztarész; Ebes és Hegyes pusztá határait Debrecen szerezte meg, ma mindkettő önálló község; Hort Balmazújvárostól északnyugatra ma nagy részt legelő.

³ Az eddigi feldolgozások nem nyújtanak támaszpontot a népesség kiszámításához. A dézsmajegyzékek, amint a legújabb kutatások rámutattak (A történeti statisztika forrásai. Szerk. Kovacsics József, Bp. 1957) általában a más egyéb, rendelkezésre álló összeírásokkal (dica-jegyzékek, urbarialis conscriptiák) összehasonlítva a legjobban megközelítik a valóságot. A tizedjegyzékekben azonban csak a dézsmaköteles háztartások szerepeltek, tekintet nélkül a tizedfizetők jogi állapotára. Tehát nemesek is bekerülhettek, amennyiben jobbágyföldet műveltek. Ellenben kimaradtak a nemesek, akik saját művelésű földjeik után nem voltak dézsmakötelesek, de kimaradtak a földesúr majorságaiban dolgozó cselédek, taksások vagy a kuriális telkeken ülő zsellérek, ha dézsmaköteles földet nem műveltek. Ugyanígy kimaradt a földesurak házi cselédsége is. A majorsági zsellérek és cselédek száma e korban még nem lehetett túl nagy, de már számolni kell velük. A nemesek arányának megállapítására semmiféle megbízható adattal nem rendelkezünk.

Ezen kívül ebből a dézsmajegyzékből is kimaradt néhány falu. Nánásról csak a báránytized fizetők névsora van meg. A gabonátized jegyzékben annyi megjegyzés áll, hogy a tokaji várhoz adózik. Szabolcsnál a két részbirtokos földesúr maga szedte be a dézsmát, a harmadik, Perényi Gábor pedig, nem engedte be a tizedszedőket. Ugyanez volt az eset Balsán; Vencsellőn a bírónak engedték át a dézsmát, de az nem szolgáltatta be. Gáváról, Bercelről, Paszabról Perényi Gábor, a földesúr küzte a decimátorokat; Bájon szintén az ő megbízottja dézsmált; Csobajon pedig Némethy Ferenc, a tokaji vár provizora már elvitte a tizedgabonát. Ezekben a falvakban csak a báránytizedet fizetők neve maradt meg, akik juhot tartottak. Ezek pedig aránylag csak kisebb részét tették a jobbáglakosságnak. Arra is számítani kell, hogy egy-egy faluban, — annak ellenére, hogy természetük volt — mégsem fizettek tizedet. Így a népesség kiszámítása meglehetősen hipotetikus értékű és inkább csak tájékoztatásra lehet alkalmas. A tizedfizető háztartások számát ötten szoroztuk, hogy a lélekszámot megkapjuk, az összeírás természete szerint a szorzószám elég reálisnak látszik.

igen néptelenek, tehát a hosszú évtizedek óta tartó pusztulás közeledik itt a befejezés felé. Két-három jobbágycsalád makacsul ragaszkodik pusztuló ősi falujához, néhány év, esetleg évtized múlva azonban ezek is eltűnnek onnan.

Az ősi, középkori kislefaluak területe a kisvárdai járás és a nagykállónak Nyírségre eső része, ahol a kis falvakban az átlagos lélekszám 80—120 között van. A kállói járásban a Mezőségre eső részen (ma nagyrészt Hajdú megye) az egész csekély lakosságú falvak mellett (Szentgyörgy, Zelemér) Böszörmény vagy Vid igen jelentős népességű települések. A nádudvari és dadai járásban a népesség tömörülése egy-egy nagyobb faluban még inkább feltűnő. Itt a falvak száma is kevés, de az egészen törpe, 100-nál kevesebb lakójú falvak mellett annál feltűnőbbek a nagy lélekszámú települések (Nádudvar 1410 ; Püspökladány 810 ; Szoboszló 610 ; Szovát 560 ; Szentmihály 460 ; Rakamaz 450 ; Polgár 405 lélekkel).

A lakosságnak ez a tömörülése egyes esetekben érthető, mint például Nagykállónál. Ez már évszázadok óta szabadalmas mezőváros, a jobbágyfalvakénál nagyobb szabadságot kínált lakóinak, és mint igazgatási központ és vásárhely bizonyos forgalmi és kézműipari központtá is kezdett átalakulni. Nádudvar vagy Püspökladány esetében ez a kedvező körülmény nem állott fent, és így egyelőre egyéb adatok híján a népesség ilyen feltűnő tömörülésére kielégítő magyarázatot aligha tudnánk találni.

VALÓSZÍNŰ NÉPESSÉG 1556-BAN

N a g y k á l l ó i j á r á s

Falu neve	Bárány- és gabona- dezsámát fizet	Csak bárány- dezsámát fizet	Keresztény pénzt fizet	Összes tizedfizető	Valószínű lélekszám
Keresztút	48	—	13	61	305
Ibrány	22	—	21	43	215
Kemecse	15	—	17	32	160
Rád	1	—	3	4	20
Megyer	8	—	8	16	80
Tura	24	—	5	29	145
Sényő	20	—	4	24	120
Napkor	28	—	16	44	220
Pazon	11	—	17	28	140
Oros	19	—	26	45	225
Harang	14	—	15	29	145
Nyíregyháza	32	—	67	99	495
Sima	4	—	4	8	40
Nagykálló	38	—	135	173	865
Kiskálló	6	—	29	35	175
Biri	16	—	15	31	155
Szakoly	32	—	33	65	325
Perked	7	—	5	12	60
Balkány	12	—	24	36	180
Aba	16	—	12	28	140
Nagyút	8	—	—	8	40
Kisgút	23	—	29	52	260
Mihálydi	15	—	32	47	235
Adony	13	—	17	30	150
Gelse	8	—	8	16	80
Ártánháza	—	—	5	5	25
Bagos	16	—	6	22	110
Tamási	4	—	9	13	65
Szentgyörgy	9	—	7	16	80
Zelemér	7	—	—	15	75
Böszörmény	37	—	49	86	430
Vid	17	—	19	46	230
Hatház	3	—	11	14	70
Téglás	6	—	22	28	140
Szegegyház	1	—	1	2	10
Bolt	3	—	18	21	105
Bököny	13	—	31	44	220
Miskebököny	10	—	19	29	145
Hugyaj	10	—	21	31	155
Halász	33	—	53	86	430
Semjén	27	—	40	67	335
Geszteréd	28	—	7	35	175
Összesen:	674	—	881	1555	7775

Kisvárdai járás

Falu neve	Bárány- és gabona- dézsmát fizet	Csak bárány- dézsmát fizet	Keresztény pénzt fizet	Összes tizedfizető	Valószínű lélekszám
Demecser	17	1	14	32	160
Kék	8	—	4	12	60
Gégény	4	—	4	8	40
Beszterec	—	—	2	2	10
Berkesz	10	2	9	21	105
Tass	17	2	15	34	170
Pátroha	15	—	24	39	195
Berencs	4	—	7	11	55
Ajak	13	1	8	22	110
Anarcs	1	—	2	3	15
Ontelek	4	—	7	11	55
Dombrád	10	2	14	26	130
Kanyár	2	—	4	6	30
Kékce	2	1	2	5	25
Rozsály	3	2	7	12	60
Veresmart	—	1	11	12	60
Döge	10	—	7	17	85
Kisvárd	19	—	27	46	230
Komoró	9	1	3	13	65
Zsurk	—	5	—	5	25
Kalonga	7	—	1	8	40
Litke	14	5	6	25	125
Tuzsér	4	—	4	8	40
Pap	19	2	6	27	135
Jéke	2	—	1	5	25
Pálca	14	3	12	29	145
Mándok	57	3	6	66	330
Bezdéd	27	—	—	27	135
Eperjes	16	1	1	18	90
Szentmárton	6	—	3	9	45
Ladány	16	—	—	16	80
Örmező	8	1	1	10	50
Mogyorós	7	3	1	11	55
Lövő	1	3	6	10	50
Benk	2	—	2	4	20
Endes	1	—	2	3	15

Falu neve	Bárány- és gabona- dézsmát fizet	Csak bárány- dézsmát fizet	Keresztény pénzt fizet	Összes tizedfizető	Valószínű lélekszám
Aranyas	10	—	4	14	70
Apátj	14	1	3	18	90
Kenéz	4	—	2	6	30
Báka	34	1	5	40	200
Gyüre	—	1	—	1	5
Gemzse	4	1	8	13	65
Gyulaháza	27	1	19	47	235
Laskod	19	—	9	28	140
Jákó	9	—	4	13	65
Kércs	8	—	5	13	65
Karász	—	3	—	3	15
Ramocsháza	12	2	7	21	105
Ibrány	17	—	12	29	145
Székely	—	2	—	2	10
Levelek	26	1	10	37	185
Tét	7	2	10	19	95
Apagy	16	—	5	21	105
Bogdány	21	3	13	37	185
Szolnok	4	5	3	12	60
Összesen:	583	62	342	987	4935

D a d a i j á r á s

Falu neve	Bárány- és gabona- dézsmát fizet	Csak bárány- dézsmát fizet	Keresztény pénzt fizet	Összes tizedfizető	Valószínű lélekszám
Polgár	73	6	2	81	405
Szentmargita	52	4	19	75	375
Nánás	—	11	—	11	55
Tedej	24	4	9	37	185
Szentmihály	36	7	49	92	460
Büd	34	1	—	35	175
Dob	—	10	—	10	50
Dada	50	4	1	55	275
Lök	33	8	22	63	315
Eszlár	54	6	9	69	345
Nagyfalu	16	3	7	26	130
Rakamaz	61	7	22	90	450
Timár	18	5	2	25	125
Szabolcs	—	—	—	—	—
Balsa	—	3	—	3	15
Kenézlő	—	1	—	1	5
Viss	—	3	—	3	15
Zalkod	—	—	—	—	—
Vencsellő	—	6	—	6	30
Gáva	—	12	—	12	60
Bercel	—	7	—	7	35
Paszab	—	2	—	2	10
Csobaj	—	—	—	—	—
Báj	—	—	—	—	—

Falu neve	Bárány- és gabona- deásmát fizet	Csak bárány- deásmát fizet	Keresztény pénzt fizet	Összes tizedfizető	Valószínű létszám
Ptrügy	7	1	12	20	100
Összesen :	458	111	154	720	3615

N á d u d v a r i j á r á s

Püspökladány	159	3	—	162	810
Údvari	63	7	—	70	350
Bajom	45	4	—	49	245
Szerep	38	2	—	40	200
Nagyrábé	24	3	—	27	135
Dancsháza	9	—	2	11	55
Rétszentmiklós	15	1	—	16	80
Kisrábé	22	—	—	22	110
Torda	26	1	—	27	135
Szentmiklós	52	—	—	52	260
Sáp	1	—	—	1	5
Köteles	21	1	—	22	110
Szovát	103	9	—	112	560
Ebes	40	6	—	46	230
Csege	—	2	—	2	10
Újváros	80	6	—	86	430
Ohat	—	10	—	10	50
Hegyes	15	40	—	19	95
Egyek	—	2	—	2	10
Sziget	75	2	—	77	385
Zám	—	2	—	2	10
Szoboszló	115	7	—	122	610
Kaba	21	4	—	25	125
Báránd	38	10	—	48	240
Földes	1	—	—	1	5
Tététlen	—	4	—	4	20
Hort	12	3	—	15	75
Nádudvar	275	7	—	282	1410
Összesen:	1250	100	2	1352	6760
Nagykállói járás	674	—	881	1555	7775
Kisvárdai járás	593	62	342	987	4935
Dadai járás	458	111	154	723	3615
Nádudvari járás	1250	100	2	1352	6760
Összesen:	2965	273	1379	4615	23085

A dézsmajegyzékből bizonyos óvatos következtetést a tizedfizető népesség szociális összetételére is lehet levonni. A dézsmát és keresztény pénzt fizető népességnek egymáshoz való viszonya egyes falvakon belül annyit legalább elárul, hogy mennyien voltak azok, akiknek a dézsmaszedés évében nem volt gabonájuk^{3a}. A megyében 3238 bárány- és gabonadézsmá fizetővel szemben 1379 fizetett kereszténypénzt, az összes háztartásoknak több mint 42⁰/₀-a, ami — még ha a kivételezéseket is figyelembe vesszük — igen nagyszámú réteget jelent, és arra mutat, hogy a XVI. század közepe táján, főleg a kis határú nyírségi falvakban, igen nagyszámú jobbágynépességnek nem volt tized alá eső gabonatermése vagy juhállománya. Különösen feltűnő ez a kisvárdai és nagykállói járásban. A kállói kerületben 1555 háztartásból 881 fizet kereszténypénzt (56⁰/₀); a kisvárdaiiban valamivel kevesebb, 645-tel szemben 342 (53⁰/₀).

A dézsmajegyzék második része a tized fejében beszedett gabonamennyiséget tartalmazza. A tized beszedésének módjából következik, hogy a dézsma fejében beszedett gabonamennyiség az egyes háztartások vonatkozásában is, teljesen hitelesnek vehető⁴.

A dézsmajegyzékekből megállapítható az egyes gabonafajtákból beszedett tized mennyisége és a betakarítás módja is⁵.

A XVI. század közepén ezen a területen már a gabona betakarításának kétféle módját ismerték. A búzát és rozsot minden valószínűség szerint sarlóval aratva kévébe kötötték, ellenben az árpa és a zab kévébe kötése a legritkább esetben fordul elő, e két gabonafajtát kaszával rendre vágták és boglyába gyűjtötték⁶.

A kaszált gabonát nem természetben dézsmálták, hanem holdszámmra vették fel, holdanként 6 dénár váltságot fizettatve a dézsmaköteles jobbággal.

^{3a} A kereszténypénzt, személyenkint 5 vagy 6 denárt, azok fizették, akik gabonát nem adtak vagy akiket a természetbeni tized alól felmentettek. Általában mentesek voltak a görög egyház tagjai. Ez az eset állhatott fenn Viden és Bösörményben is, e két falu lakosságának egy része a XV. század folyamán áttelepített délszlávok utódai voltak. De kaphattak felmentést a mesteremberek is. Valószínűleg ez az oka, hogy Nagykállóban 38 dézsmafizetővel szemben 135 lakó fizet kereszténypénzt. Másutt esetleg valami, ma már előttünk ismeretlen ok miatt kaptak egyesek felmentést, és ez is apasztotta a dézsmafizetők számát. A nádudvari járásban egyedül Danesházánál van feljegyezve két kereszténypénzt fizető. A kereszténypénz ugyanazon a falun belül is változott, egyik név után 5, a másik név után 6 dénár van feljegyezve. Az eltérés okára a dézsmajegyzék nem ad magyarázatot.

⁴ A tizedet a dézsmaszedők a helyszínen szedték be. A decimátor a faluba kiszállva, először a bírót, utána a dézsmaköteleseket megeskette a termésmennyiségről, s azután velük együtt kiment a mezőre, a gabonarakásokat átszámolta, a tizedet minden egyes dézsmafizetőtől úgy vette ki, hogy a teljes gabonarakások után fennmaradó kévékből is kivette az őt megillető részt. — *Ila Bálint*: A dézsma adminisztrációja. Levélt. Közl. 1940—41. 245 és köv.

⁵ Tizedjegyzékünk hiányos annyiban, hogy a kisvárdai kerület falvaiban az egyes gabonafajtákat külön-külön nem tünteti fel, csak összefoglalóan „gelima” jelzéssel adja. Ebből csak az a tény állapítható meg, hogy a gabonát kévébe kötve kévébe vagy kalangyába rakták. Igen valószínű, hogy a termés egy része rozs volt, de nagyobb része búza lehetett, mert a kállói járás hasonlóképpen homokos talajú falvaiban a tized fejében beszedett búza mennyisége néhány elenyésző kivételtől eltekintve felülhaladja a rozsét.

⁶ *Balogh István*: A gabona betakarítása a XVI—XVII. században. Ethn. 1957. (LXVIII.) 270—291.

A dézsmajegyzék azt is elárulja, hogy a jelentékenyebb gabonatermesztésű falvakban már eléggé általános a búza és a rozs kaszával való betakarítása. A kisvárdai kerületben kaszált gabonáról nem tesznek említést, a kállói járásban 12 faluban 126,5 hold kaszált búzát írtak össze a mai Hajdúböszörmény környékén, Szentgyörgyön, Zeleméren, Viden, Hadházon és Tégláson, továbbá Bököny és Geszteréd környékén hét faluban a kaszával betakarított búza mennyisége harmadát, felét teszi a kérébe kötöttnek. A nádudvari járásban mintegy negyedét, a dadai járásban pedig tizedét kaszálták a búzának. A rozs kaszálása nem ilyen általános, bár majd minden faluban előfordul, az árpát és zabot azonban általában minden faluban kaszálták, itt-ott azért fele-fele arányban a kérébe kötés is szokásos volt.

Ugyancsak megállapítható még a Nyírségre vonatkozólag is a búza fölénye a rozs fölött. A kállói járásban a tizedjegyzék szerint 1142 $\frac{1}{2}$ kepe búzát szedtek be dézsmába, és csak 626 kepe és 12 kéve rozst. Alig találunk néhány falut, ahol a rozs dézsmája felülmúlná a búzáét (Ibrány, Rád, Harang, Nyíregyháza, Adony, Geszteréd). A Nyírségen az árpa és a zab termesztése eléggé szórványos és jelentéktelen, sokkal jelentősebb a nádudvari és dadai járásban, azonban egyikben sem haladta felül a búzatermés egyhuzad, illetőleg egytizenötöd részét. Egy-egy dézsmaköteles háztartás általában 1 $\frac{1}{2}$ —2 kepe tizedet fizetett, ami azt jelenti, hogy az átlagos jobbágybirtok termése aligha haladta meg a 18—25 kepet⁷.

A főtermény mindenesetre a kenyérgabonának számító búza és rozs volt, árpát és zabot — ahol termesztése általánosabb is — minden negyedik-ötödik jobbágy vetett csak. A gelima, kepe vagy kalangya nem minden faluban állott azonos számú kéréből. A kállói és kisvárdai járásban 28, a nádudvariban 30, a dadaiban éppenséggel 32 kérévet számítottak egy gelimába⁸.

A tizedjegyzékek további következtetésre is alapot nyújtanak. A tizedgabona mennyiségéből kiszámítható az egyes tizedfizetők vagy egy-egy falu kepeben kifejezett termésmennyisége is⁹.

Eddig számításaink a valóság talaján mozognak. A további számításoknak, főleg ami a teljes terméseredményt illeti, erősen feltételes értékük van. Egyrészt azért, mert nincs támpontunk arra vonatkozólag,

⁷ Az egyes jobbágháztartásokon belül azonban elég nagy különbségek is kimutathatók. A 2—3 kepet betakarító, nyilván földhözragadt szegény jobbágy és a 8—10 kepevel adózó falu- és sorstársa között — mert ilyen is akadt, ha nem is gyakran, és nem is minden faluban egy-egy dézsmafizető — nagy szociális különbség lehetett. A nagy tömeget azonban az 1—1 $\frac{1}{2}$ kepevel adózó, tehát a 11—17 kepet betakarító jobbágyok adják.

⁸ A gelima nem a gabona mezőbeli csomóját jelentette, hanem számadási egység volt. A decimátor a falunként változó számú kérékből összerakott gabonarakásokból (keresztekből) kettőt vett egy gelimának, és a könnyebb számadás kedvéért a legtöbb faluban előforduló kéveszámú rakások megkettőzéséből alkotta meg a számadási egységet jelentő 28—32 kéréből álló gelimát. A kereszt kéveszáma a járásban felvett gelima számának felénél lehetett több is, kevesebb is, a decimátor az egyes falvakban szokásos kéveszámot az egységül felvett gelimára számította át.

⁹ Átszámítási kulcsul Ila Bálint az esetben, ha kilenced szedése megelőzte a tizedét, nem az egyszerű tízes szorzószámot, hanem a 11,25-öt ajánlja. Érvelése teljesen meggyőző lévén, táblázatunk összeállításánál ezt vettük figyelembe.

A GABONATERMÉS

Falu neve	A BESZEDETT DEZSMA						
	búza		rozs		árpa		zab
	kepe	hold	kepe	hold	kepe	hold	kepe
	NAGYKÁLLÓI						
Keresztút	97	5	44 ¹ / ₂	—	4 ¹ / ₂ / 9	—	—
Ibrány	12 / 2	—	34 / 9	—	7 ¹ / ₂ / 7	—	—
Kemecse	26 ¹ / ₂ / 2	—	19 ¹ / ₂ / 6	—	1 ¹ / ₂ / 3	—	—
Rád	1 ¹ / ₂ / 9	—	2 ¹ / ₂ / 3	—	—	—	—
Megyer	26 ¹ / ₂ / 7	—	17 ¹ / ₂ / 2	—	1 / 9	—	—
Tura	61 / 3	—	38 / 8	—	—	—	—
Sényő	38 / 9	—	12 ¹ / ₂ /13	—	—	—	—
Napkor	82	—	35 ¹ / ₂	—	—	—	—
Pazony	24 / 8	—	15 ¹ / ₂ / 9	—	—	—	—
Oros	29 /11	—	15 ¹ / ₂ /13	—	13	—	—
Harang	18 ¹ / ₂	—	19 ¹ / ₂ / 5	—	—	—	—
Nyíregyháza	23 /17	—	31 ¹ / ₂	—	2 ¹ / ₂	13,5	—
Sima	7 /12	—	3 / 5	—	5 ¹ / ₂	—	—
Nagykálló	94 / 8	—	42 /13	—	1 ¹ / ₂ /10	2	—
Kiskálló	4 /10	—	4 / 6	—	—	—	—
Biri	29 ¹ / ₂ / 3	—	11 / 6	—	—	2	—
Szakoly	53 ¹ / ₂ / 5	—	39 ¹ / ₂ / 5	—	—	—	—
Perked	10 / 7	—	1 / 4	—	—	—	—
Balkány	20	—	17 ¹ / ₂ / 6	—	3 ¹ / ₂ / 9	—	—
Aba	35 ¹ / ₂ / 2	—	11 / 6	—	—	—	—
Nagyút	10 ¹ / ₂ /10	—	3 ¹ / ₂ / 8	—	—	—	—
Kisgút	33 ¹ / ₂ / 7	—	20 / 9	—	—	—	—
Mihálydi	14 ¹ / ₂ / 8	—	11 /11	—	—	—	—
Adony	14 / 1	—	22 /12	—	—	—	—
Gelse	18 / 6	—	—	—	—	—	—
Ártánháza	—	—	—	—	—	—	—
Bagos	20 ¹ / ₂ / 9	—	7 / 5	—	—	—	—
Tamási	5 ¹ / ₂ / 8	—	1	—	—	—	—
Szentgyörgy	—	6,5	—	—	—	—	—
Zelemér	1 ¹ / ₂ / 3	7	—	—	—	—	—
Böszörmény	66 / 1	67,5	1	—	6 / 6	—	—
Vid	24 / 1	12,5	—	—	2 ¹ / ₂	—	—
Hatház	2 ¹ / ₂	1	—	—	2 ¹ / ₂ / 4	—	—
Téglás	2 / 6	6	—	—	1 ¹ / ₂ / 7	—	—
Szegyház	1 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	—
Bolt	1 ¹ / ₂ / 3	2	1 ¹ / ₂ /11	—	—	—	—
Bököny	21	8,5	10 / 6	—	—	—	—
Miskebököny	10 ¹ / ₂ / 1	1,5	7 ¹ / ₂ /13	3,5	—	—	—
Hugyaj	10 / 9	1,5	4 ¹ / ₂ / 8	—	—	—	—
Halász	56 / 2	—	56 ¹ / ₂ / 1	—	3	—	—
Semjén	105 ¹ / ₂ /12	—	25	—	—	—	—
Geszteréd	33 ¹ / ₂ / 8	7,5	35 / 1	—	1 ¹ / ₂	—	—
Összesen :	1142 ¹ / ₂ / 4	126,5	626 /12	3,5	57 ¹ / ₂ / 8	17,5	—

1 5 5 6 - B A N

		A G A B O N A T E R M É S						
z a b	b ú z a		r o z s		á r p a		z a b	
hold	kepe	köböl	kepe	köböl	kepe	köböl	kepe	köböl
J Á R Á S								
—	1091	1111	500 ¹ / ₂	500,5	54	108	—	—
—	136	136	386	386	86 ¹ / ₂	173	—	—
—	288 ¹ / ₂	288,5	221	221	18	36	—	—
—	19 ¹ / ₂	19,5	29	29	—	—	—	—
—	297 ¹ / ₂	297,5	197	197	11 ¹ / ₂	29	—	—
—	688 ¹ / ₂	688,5	430	430	—	—	—	—
—	430 ¹ / ₂	430,5	138	138	—	—	—	—
—	922 ¹ / ₂	922,5	400	400	—	—	—	—
—	279	279	178	178	—	—	—	—
—	328 ¹ / ₂	328,5	179	179	146	292	—	—
—	208	208	220	220	—	—	—	—
—	261	261	354	354	28	82	—	—
—	89	89	36	36	61	122	—	—
—	1060	1060	465 ¹ / ₂	465,5	20 ¹ / ₂	49	—	—
—	48	48	46	46	—	—	—	—
—	331 ¹ / ₂	331,5	126	126	—	8	—	—
—	602	602	446	446	—	—	—	—
—	115	115	13	13	—	—	—	—
—	225	225	199	199	42 ¹ / ₂	85	—	—
—	403	403	171	171	—	—	—	—
—	122	122	42 ¹ / ₂	42,5	—	—	—	—
—	380	380	227 ¹ / ₂	227,5	—	—	—	—
—	171 ¹ / ₂	171,5	130 ¹ / ₂	130,5	—	—	—	—
—	158	158	258	258	—	—	—	—
—	205	205	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	224	224	78 ¹ / ₂	78,5	—	—	—	—
—	59 ¹ / ₂	59,5	11	11	—	—	—	—
—	—	26	—	—	—	—	—	—
—	19 ¹ / ₂	47,5	—	—	—	—	—	—
—	743	1038	11	11	76	152	—	—
—	275 ¹ / ₂	325,5	—	—	28	56	—	—
—	28	32	—	—	29 ¹ / ₂	59	—	—
—	25	49	—	—	8 ¹ / ₂	17	—	—
—	5 ¹ / ₂	5,5	—	—	—	—	—	—
—	19 ¹ / ₂	27,5	10	10	—	—	—	—
—	236	270	112 ¹ / ₂	112,5	—	—	—	—
—	118 ¹ / ₂	124,5	89 ¹ / ₂	103,5	—	—	—	—
—	116 ¹ / ₂	122,5	53 ¹ / ₂	53,5	—	—	—	—
—	631	631	636	636	34	68	—	—
—	1193	1193	280	280	—	—	—	—
—	367 ¹ / ₂	397,5	394	394	5 ¹ / ₂	11	—	—
—	13322 ¹ / ₂	13855,5	7083,5	7069 ¹ / ₂	647 ¹ / ₂	1347	—	—

Falu neve	A BESZEDETT DÉZSMA						
	búza		rozs		árpa		zab
	kepe	hold	kepe	hold	kepe	hold	kepe
							KISVÁRDAI
Demecser	—	—	33 / 5	—	—	—	—
Kék	—	—	23	—	—	—	—
Gégény	—	—	8 ¹ / ₂	—	—	—	—
Beszterec	—	—	—	—	—	—	—
Berkesz	—	—	15 / 7	—	—	—	—
Tass	—	—	38 / 2	—	—	—	—
Pátroha	—	—	25 / 4	—	—	—	—
Berenes	—	—	7 ¹ / ₂ / 1	—	—	—	—
Ajak	—	—	22 / 8	—	—	—	—
Anarcs	—	—	2	—	—	—	—
Ontelek	—	—	2 / 4	—	—	—	—
Dombbrád	—	—	7 ¹ / ₂ / 6	—	—	—	—
Kanyár	—	—	11 ¹ / ₂ / 10	—	—	—	—
Kékcse	—	—	1 / 8	—	—	—	—
Rozsály	—	—	3 ¹ / ₂	—	—	—	—
Veresmart	—	—	—	—	—	—	—
Döge	—	—	25 / 13	—	—	—	—
Kisvárdai	—	—	33 / 13	—	—	—	—
Komoró	—	—	17 / 8	—	—	—	—
Zsurk	—	—	—	—	—	—	—
Kalonga	—	—	—	—	—	—	—
Litke	—	—	16 ¹ / ₂	—	—	—	—
Tuzsér	—	—	3 ¹ / ₂ / 1	—	—	—	—
Pap	—	—	38 / 13	—	—	—	—
Jéke	—	—	13	—	—	—	—
Pálca	—	—	53 ¹ / ₂	—	—	—	—
Mándok	—	—	187 ¹ / ₂ / 2	—	—	—	—
Bezdéd	—	—	78 ¹ / ₂ / 12	—	—	—	—
Eperjes	—	—	78 / 10	—	—	—	—
Szentmárton	—	—	7	—	—	—	—
Ladány	—	—	24 / 4	—	—	—	—
Órmező	—	—	12 ¹ / ₂ / 5	—	—	—	—
Mogyorós	—	—	11 / 4	—	—	—	—
Lövő	—	—	4	—	—	—	—
Benk	—	—	2 ¹ / ₂	—	—	—	—
Endes	—	—	2 / 11	—	—	—	—
Aranyas	—	—	18 ¹ / ₂ / 4	—	—	—	—
Apáti	—	—	16 / 5	—	—	—	—
Kenéz	—	—	6 ¹ / ₂	—	—	—	—
Bálka	—	—	104	—	—	—	—
Gyüre	—	—	—	—	—	—	—
Gemzse	—	—	7 / 7	—	—	—	—
Gyulaháza	—	—	79 ¹ / ₂ / 4	—	—	—	—
Laskod	—	—	48 / 10	—	—	—	—
Játkó	—	—	22 / 4	—	—	—	—
Kércs	—	—	13 ¹ / ₂ / 10	—	—	—	—
Karász	—	—	—	—	—	—	—
Ramocsaháza	—	—	40 ¹ / ₂ / 3	—	—	—	—
Ibrony	—	—	59 ¹ / ₂ / 9	—	—	—	—
Székely	—	—	—	—	—	—	—

A G A B O N A T E R M É S

zab		búza		rozs		árpa		zab	
hold	kepe	köböl	kepe	köböl	kepe	köböl	köböl	kepe	
JÁRÁS									
—	—	—	373	373	—	—	—	—	
—	—	—	303 ¹ / ₂	303,5	—	—	—	—	
—	—	—	95 ¹ / ₂	95,5	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	170 ¹ / ₂	170,5	—	—	—	—	
—	—	—	428	428	—	—	—	—	
—	—	—	283 ¹ / ₂	283,5	—	—	—	—	
—	—	—	84 ¹ / ₂	84,5	—	—	—	—	
—	—	—	250 ¹ / ₂	250,5	—	—	—	—	
—	—	—	22 ¹ / ₂	22,5	—	—	—	—	
—	—	—	23 ¹ / ₂	23,5	—	—	—	—	
—	—	—	27	27	—	—	—	—	
—	—	—	20	20	—	—	—	—	
—	—	—	14	14	—	—	—	—	
—	—	—	39	39	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	286	286	—	—	—	—	
—	—	—	376	376	—	—	—	—	
—	—	—	194	194	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	185 ¹ / ₂	185,5	—	—	—	—	
—	—	—	39 ¹ / ₂	39,5	—	—	—	—	
—	—	—	432 ¹ / ₂	432,5	—	—	—	—	
—	—	—	146	146	—	—	—	—	
—	—	—	601 ¹ / ₂	601,5	—	—	—	—	
—	—	—	2100	2100	—	—	—	—	
—	—	—	887	887	—	—	—	—	
—	—	—	880	880	—	—	—	—	
—	—	—	77	77	—	—	—	—	
—	—	—	271 ¹ / ₂	271,5	—	—	—	—	
—	—	—	142 ¹ / ₂	142,5	—	—	—	—	
—	—	—	125	125	—	—	—	—	
—	—	—	45	45	—	—	—	—	
—	—	—	29	28	—	—	—	—	
—	—	—	26	26	—	—	—	—	
—	—	—	209 ¹ / ₂	209,5	—	—	—	—	
—	—	—	182	182	—	—	—	—	
—	—	—	73	73	—	—	—	—	
—	—	—	1170	1170	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	81 ¹ / ₂	81,5	—	—	—	—	
—	—	—	895 ¹ / ₂	895,5	—	—	—	—	
—	—	—	544	544	—	—	—	—	
—	—	—	248 ¹ / ₂	248,5	—	—	—	—	
—	—	—	156	156	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	457	457	—	—	—	—	
—	—	—	667 ¹ / ₂	667,5	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	

Falv neve	A B E S Z E D E T T D É Z S M A						
	b ú z a		r o z s		á r p a		z a b
	kepe	hold	kepe	hold	kepe	hold	kepe
Levelek	—	—	77 ¹ / ₂ /4	—	—	—	—
Tét	—	—	13 / 9	—	—	—	—
Apagy	—	—	49 ¹ / ₂ /4	—	—	—	—
Bogdány	—	—	79 /12	—	—	—	—
Szolnok	—	—	7 /11	—	—	—	—
Összesen :	—	—	1450 ¹ / ₂ / 9	—	—	—	—
D A D A I							
Polgár	126 / 8	—	2 /15	—	5 ¹ / ₂ /2	22	—
Szentmargita	10 /15	72	/ 4	—	—	7,5	—
Nánás	T o k a j h o z						
Tedej	34 / 9	6 ¹ / ₂	—	—	—	4,5	—
Szentmihály	—	68	—	—	—	4	—
Büdi	76	9	2 / 6	6	—	4	—
Dob	—	—	—	—	—	—	—
Dada	105 ¹ / ₂ / 2	8 ¹ / ₂	1 /12	—	—	10	—
Lök	72 ¹ / ₂ /14	14 ¹ / ₂	1 / 5	—	—	13	—
Eszlár	13 /15	—	—	—	31 ¹ / ₂	8	/4
Nagyfalu	68 / 4	—	3 / 3	6	3 ¹ / ₂	—	2 /6
Rakamaz	147 ¹ / ₂ /2	1	1 ¹ / ₂ / 9	—	7 /4	7	5 ¹ / ₂ /1
Timár	35	2	—	—	—	6	1
Szabolcs	Kutassi István és Szemere Sebestyén a részbitokuk után						
Balsa	Hasonlóképpen Kutassi István és Szemere Sebestyén rész						
Kenézlő	Perényi úrnak.						
Viss	A nemesekét Perényi úr számadása alá szedték.						
Zalkod	—	—	—	—	—	—	—
Vencsellő	A bíróra bízta a tizedszedést, de nem hozott be semmit.						
Gáva	—	—	—	—	—	—	—
Bercel	Perényi úr számadására szedték, kiűzettünk Perényi						
Paszab	Némethy Ferenc úr számadására beszedve és a bíró azt						
Csobaj	Vékey Ferenc szedte be, Perényi úr szolgálja.						
Báj	—	—	—	—	—	—	—
Ptrügy	2 ¹ / ₂	4	—	—	1	—	—
Összesen :	816 / 6	185 ¹ / ₂	12 / 8	12	47 ¹ / ₂ /6	86	8 ¹ / ₂ /11
N Á D U D V A R I							
Püspökladány	88 /10	57	—	—	—	28	—
Udvari	102 ¹ / ₂ / 6	7	—	—	—	6	—
Bajom	98 / 8	2	—	—	—	4	—
Szerep	40 /10	—	—	—	/6	2,5	—
Nagyrabé	34 /11	1	—	0,5	1 ¹ / ₂	—	—
Dancsháza	6 ¹ / ₂ / 8	3	—	—	—	—	—

A G A B O N A T E R M É S

zab	búza		rozs		árpa		zab	
hold	kepe	köböl	kepe	köböl	kepe	köböl	kepe	köböl
—	—	—	873	873	—	—	—	—
—	—	—	149 ¹ / ₂	149,5	—	—	—	—
—	—	—	559	559	—	—	—	—
—	—	—	897	897	—	—	—	—
—	—	—	82	82	—	—	—	—
—	—	—	16293 ¹ / ₂	16293,5	—	—	—	—

JÁRÁS

—	1420 ¹ / ₂	1619	28	32	66	119	—	—
—	116 ¹ / ₂	422	1 ¹ / ₂	1,5	—	15	—	—

adózik

1	386	412	—	—	—	9	—	2
—	—	272	—	—	—	8	—	—
—	855	1011	24	51	—	8	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	1187 ¹ / ₂	1388	15	17	—	20	—	—
—	820 ¹ / ₂	994	2 ¹ / ₂	3	—	26	—	—
—	1558	1776	1 ¹ / ₂	0,5	353	417	1	1
—	756	862	35	64	39	44	24	27
—	1660	1896	20	23	80	91	62	71
—	394	457	—	—	—	12	11	12

felszedték. Perényi úr részét nem engedte dézsmálni. bírtokuk után felszedték, és Perényi úr nem engedte.

—	—	—	—	—	—	—	—	—
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Gábor úr nevével.

mondotta, hogy öt vagy hat kepe maradt.

—	28	48	—	—	11	12	—	—
1	9182	11177	126 ¹ / ₂	191	548	781	98	113

JÁRÁS

—	994	1292	—	—	—	56	—	—
—	1155 ¹ / ₂	1264	—	—	—	12	—	—
—	1105 ¹ / ₂	1191	—	—	—	8	—	—
—	453 ¹ / ₂	485	—	—	2	7	—	—
—	420	453	—	2	17	18	—	—
—	76	93	—	—	—	—	—	—

Falu neve	A BESZEDETT DÉZSMA						
	búza		rozs		árpa		zab
	kepe	hold	kepe	hold	kepe	hold	kepe
Rétszentmiklós	40 / 1	1 ¹ / ₂	—	—	—	3	—
Kisrábé	52 ¹ / ₂ / 5	4 ¹ / ₂	—	—	4 ¹ / ₂	—	—
Torda	49 / 4	4	—	—	—	—	—
Szentmiklós	3 / 5	53 ¹ / ₂	—	—	—	12	—
Sáp	1	—	—	—	1 ¹ / ₂	—	—
Köteles	1	12	—	—	—	2,5	—
Szovát	27 / 14	125 ¹ / ₂	—	—	—	46,5	—
Ebes	21 / 14	21	—	—	—	2,5	—
Csege	—	—	—	—	—	—	—
Újváros	37 ¹ / ₂ / 4	23 ¹ / ₂	—	—	—	34	—
Ohat	—	—	—	—	—	—	—
Hegyes	6	10 ¹ / ₂	—	—	—	3	—
Egyek	—	—	—	—	—	—	—
Sziget	88 / 3	8	—	—	—	24,5	—
Zám	—	—	—	—	—	—	—
Szoboszló	16 ¹ / ₂ / 8	133	—	—	—	18	—
Kaba	—	19	—	—	—	5	—
Báránd	39 ¹ / ₂ / 6	22 ¹ / ₂	—	—	—	15,5	—
Földes	1	—	—	—	—	—	—
Tetétlen	—	—	—	—	—	—	—
Hort	9 / 4	—	—	—	—	—	—
Nádudvar	340 ¹ / ₂ / 1	276	—	—	—	115	—
Összesen :	1108 ¹ / ₂ / 2	780 ¹ / ₂	—	0,5	3 ¹ / ₂ / 6	322	—
Nagykállói járás	1142 ¹ / ₂ / 4	126,5	626 / 12	3,5	57 ¹ / ₂ / 8	17,5	—
Kisvárdai járás	—	—	1450 ¹ / ₂ / 9	—	—	—	—
Daclai járás	816 / 6	185,5	12 / 8	12	47 ¹ / ₂ / 6	86	8 ¹ / ₂ / 11
Nádudvari járás	1108 ¹ / ₂ / 2	780,5	—	0,5	3 ¹ / ₂ / 6	322	—
Összesen:	3067 / 12	1192,5	2089 ¹ / ₂ / 1	16	109 / 5	425,5	8 ¹ / ₂ / 11

Megjegyzés: A nagykállói és kisvárdai járásban 1 kepe
30 kéve = 1,07 köböl; a dadai járásban 1 kepe
= 1 kepe 1,14 köböl. 1 hold búza = 4 köböl,

A G A B O N A T E R M É S								
zab	búza		rozs		árpa		zab	
hold	köböl	kepe	kepe	köböl	kepe	köböl	kepe	köböl
—	450 ¹ / ₂	488	—	—	—	6	—	—
—	592 ¹ / ₂	636	—	—	—	1	—	—
—	543 ¹ / ₂	590	—	—	—	—	—	—
—	35 ¹ / ₂	250	—	—	—	24	—	—
—	11	12	—	—	16 ¹ / ₂	17	—	—
—	11	60	—	—	—	5	—	—
4	308 ¹ / ₂	802	—	—	—	93	—	8
—	241	342	—	—	—	5	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	423	546	—	—	—	68	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	67	112	—	—	—	6	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	991	1092	—	—	—	49	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	178 ¹ / ₂	723	—	—	—	36	—	2
2	—	76	—	—	—	10	—	4
—	446 ¹ / ₂	568	—	—	—	31	—	—
—	11	12	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	103 ¹ / ₂	111	—	—	—	—	—	—
—	3857	5230	—	—	—	230	—	—
8	12475 ¹ / ₂	16460	—	2	35 ¹ / ₂	682	—	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	13322 ¹ / ₂	13855,5	7069 ¹ / ₂	7083,5	647 ¹ / ₂	1347	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	16293 ¹ / ₂	16293,5	—	—	—	—	—	—
1	9182	11177	126 ¹ / ₂	191	548	781	98	113
8	12475 ¹ / ₂	16460	—	2	35 ¹ / ₂	682	—	16
9	51273 ¹ / ₂	57786	7196	7276,5	1231	2810	98	129

28 kéve = búzánál 1 köböl ; a nádudvari járásban 1 kepe

32 kéve

1 hold árpa = 2 köböl. 1 kepe árpa és zab = 2 köböl.

hogy egy-egy kepe mennyi szemtermést adhatott a XVI. században. Makkai László a Rákóczi-uradalom területén a XVII. századra és főleg Felvidékre vonatkoztatva végzett számításokat és arra a megállapításra jutott, hogy egy 30 kévés kalangya búza vagy rozs kb. egy köblöt, árpa és zab két köblöt adott¹⁰.

De azért is hipotétikus értékű a szalmában kifejezett gabonamennyiség szemtermésre való átszámítása, mert nem ismerjük a helyben használatos űrmértékeket, és egy hold föld területi kiterjedését sem. Éppen azért a táblázatnak ez a része csupán kísérletnek tekinthető. Több más hasonló dézsmajegyzék adatának feldolgozása után minden bizonynyal módszertanilag is jobban alátámasztott, és így realisabb eredményhez lehetne jutni.

*

Amint említettük, a Szabolcs megyei tizedjegyzéknek az a nagy értéke is megvan, hogy ugyanazon évből a báránydezszt is magába foglalja. Sajnos ez sem teljes, mert a kállói dézsmakerület báránytizede nincs meg, csak a kisvárdai, dadai és nádudvari járások jegyzéke maradt fenn. A három járásban összesen 477 dézszt fizetőt írtak össze, ezek tized fejében 3422 darabot fizettek. Ez maga is tekintélyes szám, egy-egy dézsmafizető átlag 8 darabbal adózott, azonban ez csak az átlag, mert gyakran előfordul az is, hogy egy-egy juhtartó 15, sőt 20 darabot is fizetett.

Nagyon jellemző a juhtartás területi megoszlása. A kisvárdai járásban nem minden faluban találtak juhot, ahol találtak is, csak egy-két jobbágy tartotta. A legtöbb juhtartót Mándokon találták, összesen hetet; hat volt Leveleken és Szolnokon, öt Zsurkon és Litkén. Sokkal jelentősebb a Hortobágy és a Sárrét szélére eső falvak juhtartása. A nádudvari járásban Nádudvaron 32, Püspökladányban 26, Szoboszlón 20 jobbágynek volt juha, néhány falu, mint Csege, Ohat, Egyek, Zám és Tetétlen gabonadézsztát nem is fizet, mintha nem is lenne itt földművelés, ugyanakkor ugyanezekben a helyeken sorban 2, 10, 2 és 4 báránydezsztát fizetőt írtak össze. Lehet azonban, hogy ezek a falvak a gabonadézsztajegyzékből, egyéb, ma már ismeretlen ok miatt, hiányoznak. Ugyanez a helyzet a dadai járásban. Polgár, Szentmargita, Nánás, Szentmihály, Dob, Rakamaz és Gáva falvakban 10—15 juhtartó jobbágy volt, de a többiekben is számos báránytized fizetőt találtak. A gabona- és báránytized névsorainak összehasonlításából kiderül az is, hogy a juhtartók kevés kivétellel a legminimálisabb gabonatedet fizették. Úgy tűnik, mintha a juh-

¹⁰ Makkai László: A paraszti és majorsági mezőgazdasági termelés a XVIII. században. Bp. — Gödöllő, 1957. (Agrártört. Tanulmányok 2.) 20—22. Az ugyanott közölt adatok alapján próbáltuk a kaszált gabona holdankénti terméseredményét is megállapítani. A számítás alapjául a búzánál holdanként 4 köblöt, az árpánál és zabnál 2 köbölyni átlagtermést felvenni eléggé realisnak látszik. A valószínű termésmennyiség hasábjában szereplő eredmény tehát úgy jött ki, hogy a dézsztajegyzék gelimaszámát 11,25-tel szorozva megkaptuk a tized alapjául szolgáló termésmennyiséget. A búzánál 28 kévés gelimát véve egy köből szemtermést számítottunk, az árpánál ugyanolyan számú kévéből álló kalangyánál két köblöt. A 30, illetőleg 32 kévés kalangyánál arányosan 1,07, illetőleg 1,14 köbőlnek vettük. A kaszált gabona szemtermését a búzára holdanként 4, az árpára és zabra 2 köből-lel számítottuk át.

tartás lett volna fő foglalkozásuk, és csak mellékesen, a házi szükség-
letre vetettek volna némi gabonát.

A 477 báránydézsmá fizető közül 273-nak, tehát majdnem felének
a neve a gabonadézsmát fizetők jegyzékében nem fordul elő, ezek tel-
jesen juhtartásból éltek. Sok esetben az azonos vezeték- és eltérő kereszt-
név alapján megállapítható az is, hogy a család egyik tagja foglalkozott
juhtartással. Egy-két esetben példa van arra is, hogy a juhtartók juhászt
is fogadtak, s a juhásznak magának is volt a gazda nyájában juha. A név-
sorok összevetéséből az is megállapítható, hogy ha a juhtartók a saját
falujukban nem kaptak legelőt, a harmadik, negyedik szomszédba is
elmentek legeltetni¹¹.

Végezetül dézsmajegyzékünk tájékoztat a méhállományra vonatko-
zóan is. Ennek, amint az összeírásokból is kitűnik, sokkal nagyobb gaz-
dasági jelentősége volt a jobbágy háztartásában, mint első pillanatra
vélni lehetne. Egy kas méh váltsága 4 dénár, csak 2 dénárral kevesebb,
mint egy hold kaszált gabonáé.

A négy járásban 277 tizedfizető 1356 kas méhdézsmát fizetett, közép-
arányosan 4,5 kast, ami tizedfizetőnként 50—52 kas állománynak felel
meg. Valójában azonban 1—1 faluban csak minden negyedik-ötödik
jobbágynek van méhe, és sok olyan falu is van, ahol egyáltalán nem
foglalkoztak méhtartással. A legtöbb méhet a nádudvari járásban tar-
tották, itt 20 faluban 212 tizedfizető van, 1178 kas tizeddel. A legkeve-
sebb a dadai járásban, ahol három faluban csak 6 méhészgazda volt, és
ezek 11 kas méhet adtak. A méhtenyésztés ennek ellenére csak mellék-
foglalkozás, bár megállapítható, hogy méhtartók többsége az alacsony
gabonatizedet fizetők közül kerültek ki.

¹¹ A bárányok dézsmálására vonatkozó utasítások szerint a tizedszedők május
végén vagy június elején a legelőn írták össze a nyájukat. MGT SZ. 1897: 15—34. Az
eddiggi kutatások és feldolgozások nem adnak megbízható támpontot arra, hogy
eldönthessük: a dézsmaszedés alapjául a tényleges állományt vették-e vagy az évi
szaporulatot? Az első esetben a dézsmajegyzékben szereplő számból a valóságos
állományt az Ila Bálint által ajánlott 11,25 szorzószámmal számítva, közvetlenül
meg lehet állapítani. Ezzel az eljárással a valóságos állományra alacsonyabb számot
kapunk, mint a második esetben. Ha ugyanis csak a szaporulatot vették alapul,
akkor a kosokat, ürüket, anyákat és a tavalyiakat figyelembe véve egy olyan nyáj,
melyből 8 darab dézsmát szedtek, 90 bárányból állott. A 90 bárányos nyáj tényleges
állománya azonban a bárányokon felül még kb. 105 anya, 5—6 kos, 20—25 toklyó
és kb. ugyanannyi ürü volt, tehát egy 8 dézsmabárányt fizető jobbágy valóságos
juhállománya, a dézsmaszedés alapjául szolgáló szaporulattal 160—165 darab lehe-
tett. Táblázatunk összeállításánál ezt a lehetőséget vettük figyelembe, mert sok érv
támogatja azt a feltevést, hogy a dézsmaszedés alapja csak a szaporulat volt, éppen
úgy, mint a vetett terménynél a betakarított termés. A valóságos állomány meg-
állapítása érdekében tehát a dézsmabárányok számának 11,25-ös szorzatát — ami
csak a bárányállományt adja — még 1,8-del meg kell szorozni. Az így kijött ered-
mény természetesen magasabb állományt mutat, mintha a dézsmába beadott meny-
nyiségnek egyszerűen tízszeresét vagy az Ila Bálint által javasolt 11,25-szörösét
vesszük alapul, azonban ez esetben, ha a tized alapja csupán a szaporulat volt,
a valóságos állomány megállapítása érdekében ezt a korrekciót is el kell végezni.

Juh- és méhállomány 1556-ban :

N a g y k á l l ó i j á r á s

Falu neve	Báránydézsmát fizetők száma	Dézsmá bárá- nyok száma	Juhállomány darab	Méhtizedet fizetők száma	Tizedméh kas	Méhállomány
Ibrány				5	5	56
Tura				3	4	45
Napkor				3	4	45
Pazony				1	2	22
Oros	báránydézsmá jegyzék hiányzik			3	4	45
Nagykálló				2	4	45
Szakoly				4	4	45
Aba				4	6	67
Mihálydi				5	10	112
Adony				1	5	56
Gelse				2	2	22
Semjén				3	6	67
Összesen:	—	—	—	36	56	627

K i s v á r d a i j á r á s

Demecser	2	9	182			
Kék				1	20	221
Berkesz	2	14	283	1	3	34
Tass	2	6	121	3	15	168
Pátroha				1	3	34
Ajak	2	8	162			
Dombrád	2	18	364	1	4	45
Kanyár				1	2	22
Kékcse	1	3	61			
Rozsály	2	11	222			
Veresmart	1	3	61			
Döge				1	2	22
Komoró	1	5	101	2	12	137
Zsurk	5	27	548			
Litke	5	16	324			
Pap	2	10	202			
Pálca	3	16	324			
Mándok	7	36	726			
Bezdéd	1	5	101			
Eperjes	3	19	383			
Ladány	1	6	121			
Órmező	1	13	262	1	8	90
Mogyorós	1	8	162			
Lövő	3	4	81			
Aranyas	2	8	102			
Apáti	1	3	61	1	4	45
Kenéz	2	3	61			
Báka	3	8	162	2	7	78
Gyüre	1	5	101			
Gemzse	3	12	243			
Gyulaháza	3	12	243			
Laskod				1	2	22

Falu neve	Báránydészmát fi. jétek száma	Dézsma bárá- nyok száma	Juhállomány darab	Méhtizedet fizetők száma	Tizedméh kas	Méhállomány
Karász	4	18	364			
Ramocsaháza	3	4	81			
Ibrony				1	5	56
Székely	2	22	445			
Levelek	6	19	383	5	19	214
Tét	2	5	101	1	5	56
Bogdány	5	25	506			
Szolnok	6	32	648			
Összesen:	90	413	8350	23	111	1249

D a d a i j á r á s

Polgár	14	113	2288			
Szentmargita	10	83	1680			
Nánás	11	64	1296			
Tedej	7	60	1215			
Szentmihály	12	83	1680			
Büd	5	33	667			
Dob	10	63	1275			
Dada	6	41	830	2	7	79
Lök	9	72	1458			
Eszlár	6	39	789			
Nagyfalu	9	80	1620	1	1	11
Rakamaz	15	95	1923			
Timár	6	19	383	3	3	34
Szabolcs	2	18	363			
Balsa	3	33	667			
Kenézlő	2	16	324			
Viss	3	20	405			
Vencsellő	6	51	1032			
Gáva	12	108	2187			
Bercel	6	37	749			
Paszab	2	8	162			
Ptrügy	1	5	101			
Összesen:	157	1141	23 094	6	11	124

N á d u d v a r i j á r á s

Püspökladány	26	118	2406	30	192	2150
Udvari	15	72	1458	14	68	765
Bajom	13	93	1882	9	49	551
Szerep	5	54	1092	16	88	990
Nagyrabé	6	59	1193	4	22	248
Rétszentmiklós	3	34	687	3	18	203
Kisrabé	4	53	1072	4	21	236
Torda	6	66	1335	2	11	124
Szentmiklós				12	53	596

Falu neve	Báránydézsmát fizetők száma	Dézsmá bárá- nyok száma	Juhállomány darab	Méhtizedet Fizetők száma	Tizedméh kas	Méhállomány
Sáp	2	33	667			
Köteles	2	19	383	8	39	429
Szovát	12	93	1882	18	97	1091
Ebes	14	108	2187	9	46	518
Csege	2	34	687			
Újváros	16	94	1902	27	143	1589
Hegyes	8	49	991	1	6	67
Egyek	2	13	262			
Sziget	6	103	2084	9	52	585
Szoboszló	20	213	4312	10	63	709
Kaba	6	56	1134			
Báránd	8	46	920	9	43	484
Földes				1	6	67
Tetétlen	4	55	1113			
Hort	6	16	324	4	30	338
Nádudvar	32	276	5589	22	131	1474
Összesen:	230	1868	35 562	212	1178	13 224
Nagykállói járás	—	—	—	36	56	627
Kisvárdai járás	90	413	8350	23	111	1249
Dadai járás	157	1141	23 094	6	11	124
Nádudvari járás	230	1868	35 562	212	1178	13 224
Összesen:	474	3422	67 006	277	1356	15 224

A fentiekben az 1556-i dézsmajegyzéknek csak a legfontosabb adatait foglaltuk össze. A megye XVI. századi lakott helyeire, a dézsmafizetők számára, a beszedett gabona- és báránytized mennyiségére — eltekintve a beszedés akadályai következtében előállott hiányoktól — az adatok megbízhatók és pontosak. Az adatok értéke nemcsak ebben áll, hanem abban is, hogy a jegyzék korábbi, szórványos kisebb területeket összefoglaló, más egyéb összeírásoknál sokkal nagyobb területet ölel fel, és az összeírás módjából következő egységes eljárás miatt, összehasonlításra is megbízható alapot ad.

A tizedjegyzék adatait az itt említetteken felül még más szempontból is fel lehet használni. A családnevek elemzése a névadás gyakorlatára, a megye népének XVI. századi ethnikai összetételére vonatkozóan is tájékoztat. A családnevekből következően Szabolcs megye lakossága ebben a korszakban tiszta magyar, a mai Hajdúböszörmény környéki néhány falu (Újváros, Vid, Tedej, Nánás) családnév anyaga csak megerősíti azt, amit a következő évtizedben néhány urbariális összeírás határozottan el is árul, hogy ezen a tájon némi korai délszláv telepítéssel is számolnunk kell. Arra azonban nincs kétségtelen bizonyítékunk, hogy a népesség nyelvi összetételében ez mennyiben mutatkozott meg.

A dézsmajegyzék a XVI. századi jobbágygazdálkodás kettős alapjára, a földművelés és az állattartás egymáshoz való viszonyára — legalábbis a juhtartással kapcsolatban — igen fontos adatokat tartalmaz. Más, közvetett forrásaink azt is elárulják, hogy a dadai és nádudvari járás Hortobágy és Sárrét melléki legelőin a juhtenyésztés mellett ebben az időben a szarvasmarha- és lótarás is igen nagymértékű lehetett.

Igen jelentős a búzatermelés túlnyomó voltára, általában azonban az egyes gabonafajtáknak a paraszti gazdálkodásban való jelentőségére levonható következtetés. Egy-két kivételtől eltekintve, a XVI. század közepén a gabonatermesztés aligha haladta meg a jobbágyháztartás vetőmag- és kenyérszükségletét. Sok esetben úgy látszik, mintha még ezt a mértékét sem érte volna el. Piacra való termelésről ezen a vidéken és e korszakban nemigen lehetett szó, már csak azért sem, mert a környékbeli nagyobb népességű mezővárosok maguk is jelentős földműveléssel foglalkoztak. Az itt-ott mutatkozó gabonafelesleget a terület nagyobb népességű helyei, amelyekben a tizedjegyzék szerint bebizonyíthatóan nem termelt meg az ott levő lakosság szükséglete, könnyen felvehették. A tizedjegyzék egyéb vonatkozásban, például a mezőgazdasági technika tekintetében is nyújt használható adatokat. Mivel azonban hasonló jellegű feldolgozások egyelőre hiányoznak, messzebbmenő következtetésre csak további összehasonlító adatok birtokában lenne lehetőség. A magyar mezőgazdaság- és népiségtörténet szempontjából is kívánatos lenne, hogy ez az összeírás, amely a mostani körülmények miatt teljes egészében nem jelenhetett meg, szó szerint közzétehetővé váljék.

Balogh István